

<https://helda.helsinki.fi>

Maahanmuuttajataustaisten nuorten toisen asteen koulutusvalinnat

Kalalahti, Mira

2017-02-17

Kalalahti , M , Varjo , J , Zacheus , T , Kivirauma , J , Mäkelä , M-L , Saarinen , M & Jahnukainen , M 2017 , ' Maahanmuuttajataustaisten nuorten toisen asteen koulutusvalinnat ' , Yhteiskuntapolitiikka , Vuosikerta. 82 , Nro 1 , Sivut 33-44 . <
<http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201702161715> >

<http://hdl.handle.net/10138/309022>

publishedVersion

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository.

This is an electronic reprint of the original article.

This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.

Please cite the original version.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten toisen asteen koulutusvalinnat

MIRA KALALAHTI & JANNE VARJO & TUOMAS ZACHEUS & JOEL KIVIRAUMA & MARJA-LIISA MÄKELÄ & MINNA SAARINEN & MARKKU JAHNUKAINEN

Maahanmuuttajataustaisten nuorten kouluttautuminen on koulutuspolitiikan keskeisiä kysymyksiä. Opintojen tukeminen, keskeyttämisen ehkäiseminen ja ammatillisten polkujen löytäminen edellyttävät maahanmuuttajataustaisten nuorten tilanteen tuntemista. Artikkelissa tarkastellaan, minkälaisin orientaatioin, asentein ja kokemuksin maahanmuuttajataustaiset nuoret tekevät koulutusvalintojaan.

.....

English summary at the end of the article

Johdanto

Maahanmuuton nopea kasvu ja maahanmuuttajien keskimääräistä matalammat koulusaavutukset osoittavat tarvetta tunnistaa maahanmuuttajanuorten koulutussiirtymien erityispiirteitä. Yleisesti maahanmuuttajaperheiden keskuudessa koulutukseen kohdistetaan paljon odotuksia ja arvostusta, mutta koulutuksen tavoittaminen on suomalaistaustaisia perheitä vaikeampaa. Usein jo peruskoulussa matalampia kouluarvosanoja saavuttaneet maahanmuuttajataustaiset nuoret jäävät suomalaistaustaisia useammin vaille toisen asteen opiskelupaikkaa, keskeyttävät koulutuksen keskimääräistä useammin ja jäävät yleisesti muita matalammalle koulutusasteelle. (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 56; Hyvärinen & Erola 2011; Kilpi-Jakonen 2011.)

Nuorten elämänkulkuun kuuluu luonnostaan koulutusta koskevia *transitioita* eli siirtymiä. Valinta eri koulutusvaihtoehtojen väliltä sisältää mahdollisuuksia ja riskejä, jotka kytkeytyvät monimutkaisilla tavoilla yksilöllisiin valintoihin, rakenteellisiin mahdollisuuksiin sekä sosiaaliin reitteihin (Heinz 2009). Näitä kolmea ulottuvuutta on myös mielekästä lähestyä maahanmuuttajuuden tuomasta erityisyydestä käsin. Osa maahanmuuttajataustaisista nuorista kiinnittyy koulutukseen kuin suomalaistaustaiset nuoret, toisil-

le kiinnittymistä kehystävät vaikeat ja kasautuvat tekijät, kuten kielelliset haasteet tai resurssiltaan vähäinen perhetausta. Sauli Hyvärinen ja Jani Erola (2011) kuvaavatkin tilannetta polarisaationa: vaikka yhtäällä suuri osa toisen polven maahanmuuttajista pärjää koulutuksessa hyvin, niin toisaalla koulutuksellinen marginalisaatio kasautuu. Toisen polven maahanmuuttajat suorittavat korkeakoulutuksen yhtä usein kuin muutkin, mutta heistä keskimääräistä suurempi osa jää myös koulutuksen perusasteelle (Järvinen & Jahnukainen 2008; Hyvärinen & Erola 2011).

Vaikka suomalaisoppilaiden koulusaavutukset ovat kansainvälisesti vertailtuna suhteellisen tasalaatuisia, ovat erot maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisten nuorten välillä suurempia kuin muissa OECD-maissa (Harju-Luukkainen & al. 2014). Erot korostuvat erityisesti verrattaessa Suomea Kanadan ja Australian kaltaisiin, pidemmän maahanmuuttohistorian omaaviin valtioihin (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015). Koulusaavutusten erojen lisäksi monenlaiset koulunkäyntivaikeudet ovat maahanmuuttajataustaisten oppilaiden keskuudessa yleisiä (Malin & al. 2015, 87–89; Matikka & al. 2014, 19). Huolimatta eriarvoisista koulunkäynnin lähtökohdista maahanmuuttajataustaisten nuorten ryhmissä koulu koetaan kuitenkin usein mielekkääksi ja tärkeäksi (Räsänen & Kivirauma 2011, 53–56).

Maahanmuuttajataustaisten nuorten kouluvalintojen ja koulutukseen kiinnittymisen on todettu yhdistyvän perhetaustaan kuten suomalaistaustaisilla nuorilla. Hyvärisen ja Erolan (2011) tutkimus osoittaa perhetaustan vaikutuksen koulutautumiseen olevan maahanmuuttajilla jopa suomalaistaustaisia voimakkaampaa. Maahanmuuttoon liittyvien tekijöiden ja esimerkiksi perheen kohtaamien syrjäntäkokemusten on arveltu moninaistavan koulukiinnittymiseen vaikuttavia taustatekijöitä (Ansala & al. 2014; Hyvärinen & Erola 2011).

Tässä artikkelissa kuvaamme perhetaustan lisäksi yhdeksäsluokkalaisten asenteiden ja orientaatioiden yhteyksiä heidän toisen asteen koulutusvalintoihinsa. Vertailemalla maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisia nuoria tarkastelemme tavoiteorientaatioiden, koulunkäyntivaikeuksien ja koulumyönteisyyden sekä perhetaustan yhtymäkohtia toisen asteen valintaodotuksiin.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutukselliset siirtymät Suomessa

Kansalliset kontekstit ovat keskeisiä toisen asteen siirtymien muotoutumisessa. Tutkimuksemme kohdentuu suomalaisen koulutusjärjestelmän keskeiseen siirtymään yhtenäisestä yhdeksänvuotisesta peruskoulusta joko akateemiseen lukiokoulutukseen tai ammatilliseen koulutukseen. Andreas Waltherin (2006) typologiassa Suomi kategorisoidaan *universalistiseen transitioregiimiin*, joka tyypillisesti rakentuu perusasteen yhtenäiskoulujärjestelmälle ja yleisen jatko-opintokelpoisuuden tarjoavalle toisen asteen duaalimallille. Universalistisessa transitioregiimissä opinto- ja ammatinvalintaohjaus ovat institutionalisoituneet keskeiseksi osaksi opintoja kaikilla asteilla. Erilaiset ”siirtymäongelmat” (ks. Karppinen 2007, 122) tulkitaan yksilökeskeisesti puutteellisina kykyinä ja mahdollisuuksina hyödyntää tarjolla olevia vaihtoehtoja.

Duaalimalliin sisään rakennettu jakautuminen akateemisille ja ammatillisille reiteille tekee toisen asteen valinnasta koulutukseen kiinnittymisen kannalta ratkaisevan. Nuoret puntaroivat omia odotuksiaan ja valmiuksiaan saavuttaa ammatilliset tavoitteensa. Kuten Suomessa myös Ruotsissa maahanmuuttajataustaiset nuoret ovat samankaltaisen valinnan edessä valinneet ei-maahanmuuttajataustaisia useammin akateemisen polun. Huolimatta korkeakoulutukselle annetusta arvostuk-

sesta myös Ruotsissa maahanmuuttajataustaiset nuoret jäävät kuitenkin ei-maahanmuuttajataustaisia useammin vaille toisen asteen tutkintoa ja menestyvät koulussa heikommoin. (Jonsson & Rudolphi 2011; Behtoui & Olsson 2014.)

Elina Kilpi-Jakosen (2011) rekisteritutkimuksen mukaan maahanmuuttajataustaisten nuorten koulunkäynnin keskeytyminen voidaan selittää suurimmalta osalta nuorten aiemmalla koulumenestyksellä ja perhetaustaan liittyvillä resursseilla. Kaikkineen lapsen keskiarvo ennustaa koulutuksessa pysyvyyttä hyvin paljon: koulutuksen keskeytymistä edeltää usein heikko koulumenestys. Maahanmuuttajataustaisten nuorten koulusaavutusten yhteys onnistuneeseen koulutussiirtymään ei kuitenkaan ole näin yksiselitteinen. Kilpi-Jakonen kiteyttää yhteyden niin, että kun perheen työmarkkina-asema on kontrolloitu, toisen sukupolven maahanmuuttajat pysyvät koulutuksessa yhtä hyvin kuin vastaavia kouluarvosanoja saavuttaneet suomalaistaustaiset oppilaat lukuun ottamatta heikommilla kouluarvosanoilla toiselle asteelle siirtyneitä maahanmuuttajataustaisia nuoria, jotka keskeyttävät opintonsa useammin. (Kilpi-Jakonen 2011.) Erot suomalais- ja maahanmuuttajataustaisten nuorten välillä korostuvat erityisesti heikompia arvosanoja saavien nuorten keskuudessa: koulussa heikkoja arvosanoja saavista nuorista maahanmuuttajataustaiset aloittavat muita useammin esimerkiksi lukiokoulutuksessa, mutta myös keskeyttävät sen muita useammin (Karppinen 2008).

Maahanmuuttajanuorten keskimääräistä suurempi riski jäädä ilman toisen asteen tutkintoa sisältääkin ainakin kahtalaisia riskitekijöitä: heistä osa jää yhteishaussa vaille toisen asteen opiskelupaikkaa tai he keskeyttävät opintonsa. Keskeyttämisestä on selitetty muun muassa epäonnistuneella yhteishauulla, lisäopetuksen (ns. kymppiluokka) vierastamisella ja opintojen aloittamisella muita matalammalla peruskoulun aikaisella koulumenestyksellä tai heikommilla opiskeluvaihtoehtojilla (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 56; ks. myös Karppinen 2007, 128; Walther & al. 2015). Samoin puutteelliset suomen kielen taidot saattavat olla sekä koulumenestyksen että keskeyttämisestä taustalla (Karppinen 2008; Sinkkonen & al. 2009). Oma merkityksensä saattaa olla myös peruskoulun arviointikäytännöissä ja havainnoissa, joiden mukaan maahanmuuttajanuorten saavuttamat arvosanat eivät vastaa heidän todellista esi-merkiksi PISA-testein testattua osaamistasoaan,

vaan ovat suomalaistaustaisia korkeampia (Valtiontalouden tarkastusvirasto 2015, 49–51, 56).

Tutkimusasetelma ja -kysymykset

Tutkimus on osa laajempaa toisen asteen siirtymää tarkastelevaa seurantatutkimusta, jonka kohteena ovat erityisesti monikulttuuristen kaupunkimaisien koulujen yhdeksäsluokkalaiset. Tässä artikkelissa käsitellään seurannan ensimmäisen vaiheen kyselytutkimusta, joka toteutettiin vuodenvaihteessa 2014–2015 ennen kuin tutkimukseen osallistuneet olivat osallistuneet kevään yhteishakuun.

Artikkelissa tarkastellaan:

- 1) Millaisia tavoiteorientaatioita, koulunkäyntivaikeuksia ja -asenteita monikulttuuristen koulujen maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on verrattuna suomalaistaustaisiin nuoriin?
- 2) Poikkeavatko maahanmuuttajataustaisten nuorten toisen asteen valintaodotukset ja niihin vaikuttavat tekijät suomalaistaustaisten nuorten odotuksista?

Tutkimuksen aineisto ja toteutus

Artikkelin aineiston muodostaa kyselylomaketutkimus, joka toteutettiin harkinnanvaraisena näytteenä. Näytteeseen haluttiin sisällyttää seuranta-aineiston monipuolisuutta ajatellen riittävästi maahanmuuttajataustaisia nuoria erilaisilta kaupunkimaisilta asuinalueilta. Tutkimuskoulut valittiin tutustumalla kouluihin ja asuinalueisiin sekä kouluja koskeviin tilastotietoihin. Harkinnanvaraisuudella turvattiin maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisten nuorten tasapainoinen edustus seuranta-aineistossa ja tavoitettiin tutkimuksen tavoitteiden näkökulmasta parhaat informantit (esim. Teddlie & Yu 2007). Tutkimukseen osallistuvien koulujen lukumäärää lisättiin kunnes saavutettiin tutkimusasetelman kannalta riittävä kylläntynyt tutkimusjoukko (ks. esim. Teddlie & Yu 2007; Heckathorn 1997).

Tutkimuskouluksi valittiin kahdeksan peruskoulua (3 Turusta ja 5 pääkaupunkiseudulta), joiden kaikille 9. luokan oppilaille tarjottiin mahdollisuutta osallistua tutkimukseen. Koulut sijaitsevat kaupunkimaantieteellisesti keskimääräistä matalamman sekä korkeamman korkeakoulutuksen alueilla: kolmen koulun postinumeron mukaisen

asuinalueen korkeakoulutettujen osuus on alle ja viiden yli koko maan korkeakoulutettujen keskiarvon 9,3 prosenttia (Tilastokeskus 2016a). Tutkimukseen osallistuminen perustui vapaaehtoisuuteen, ja koska oppilaat olivat vielä alaikäisiä, osallistuminen edellytti myös huoltajan suostumusta. Tunnistettavuuden estämiseksi tutkimuskouluja ei nimetä eikä tuloksia tarkastella koulukohtaisesti.

Tutkimuskoulujen maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osuuksia ei ole saatavilla, mutta Tilastokeskuksen (2016b) vieraskielisten oppilaiden osuuksiin perustuvan tietokannan perusteella osuudet ovat viidessä koulussa yli viidennes oppilaista (22,5–58,6 %), kahdessa koulussa vieraskielisten osuus on 10 ja 16 prosenttia. Tutkimuskunnissa vieraskielisten oppilaiden osuudet vaihtelivat 11 prosentista 16 prosenttiin, kun koko maan keskiarvo on 5 prosenttia. Koulukohtainen kato vaihteli kouluittain. Kyselyyn osallistui 29, 40, 60, 92, 93 ja 98 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista (tieto puuttuu yhdestä koulusta). Näistä ensimmäinen koulu jätettiin määrällisen aineiston tarkastelusta pois runsaan kadon vuoksi. Edustavuuden näkökulmasta maahanmuuttajataustaisten oppilaiden osuudet tutkimukseen osallistuneista oppilaista vaihtelevat 18 ja 64 prosentin välillä, ja ne seurailevat näin pääpiirteissään vieraskielisten oppilaiden osuutta koulujen oppilasmääristä (10–59 %).

Näytteellä tavoitettiin 67 prosenttia tutkimukseen valittujen koulujen yhdeksäsluokkalaisista. Koulut edustavat maahanmuuttajataustaisten nuorten osuudelta keskimääräistä runsaampia kouluja erilaisilta kaupunkimaisilta asuinalueilta. Tutkimuksen otos on siten luonteeltaan koulujen valikoitumisen näkökulmasta harkinnanvarainen näyte. Koulukohtaiset vastausprosentit ja koko tutkimusjoukon vastausprosentti ovat kuitenkin kohtuulliset, joten kyselyaineistoa analysoidaan tilastolliseen yleistettävyyteen perustuvilla menetelmillä. Yleistyksen perusjoukkoon – monikulttuuristen koulujen yhdeksäsluokkalaisiin – tulee kuitenkin tehdä varauksella.

Tutkimuksen kohteena on 441 nuorta, joista 280 (64 %) on suomalaistaustaisia (itse ja molemmat vanhemmat syntyneet Suomessa) ja 161 (37 %) maahanmuuttajataustaisia nuoria tai maahanmuuttajanuoria. Näillä tarkoitetaan maahanmuuttajanuoria tai kansainvälisten parisuhteiden lapsia, jotka ovat joko itse syntyneet ulkomailla tai joiden vanhemmista vähintään toinen on syntynyt

nyt ulkomailla.¹ Maahanmuuttajataustaiset nuoret voivat olla siten ensimmäisen polven maahanmuuttajia (itse syntyneet ulkomailla), toisen polven maahanmuuttajia (kaikki huoltajat syntyneet ulkomailla) tai kansainvälisten parisuhteiden lapsia (toinen vanhempi syntynyt ulkomailla). Muita nuoria kutsutaan suomalaistaustaisiksi nuoriksi.

Tutkimukseen osallistuneista maahanmuuttajataustaisista nuorista pääosa oli (67 %) toisen sukupolven maahanmuuttajia, eli he olivat itse syntyneet Suomessa, mutta ainakin toinen heidän vanhemmistaan oli syntynyt ulkomailla. Ulkomailla syntyneitä nuoria oli aineistossa 49. Heistä suurin osa (12 %) oli syntynyt Aasian maissa (ml. Lähi-Idässä syntyneet). Seuraavaksi useimmin nuoret olivat syntyneet Itä-Euroopan maissa (9 %) ja Länsi-Euroopan maissa (4 %). Afrikassa syntyneitä nuoria oli 3 prosenttia (n = 5) ja muissa maissa syntyneitä yhteensä 2 prosenttia. Maahanmuuttajataustaisia tyttöjä aineistossa oli 84 ja poikia 77. Maahanmuuttajataustaisten nuorten vanhemmat olivat useimmin syntyneet Lähi-idässä, kuten Irakin ja Iranin alueilla. Toiseksi useimmin perheiden taustat olivat Itä-Euroopan maissa, useimmin Virossa. Afrikkalaistaustaisia vanhempia aineistossa oli n. 15 prosenttia. Vanhemmat olivat asuneet Suomessa keskimäärin 17 vuotta; suurin osa vanhemmista oli siis tullut maahan 1990-luvulla.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten äidit olivat useimmin terveys- ja sosiaalialan ammattiteissa (noin 1/3), kotona tai käsityö- ja työntekijäammattiteissa. Suomalaistaustaisten nuorten äidit olivat sen sijaan useimmin työllistyneet korkeasteen tutkintoja edellyttäviin työtehtäviin. Myös suomalaistaustaisten nuorten isät olivat useimmin korkeasteen koulutusta edellyttävissä ammattiteissa ja maahanmuuttajataustaiset isät toimivat useammin yrittäjinä. Maahanmuuttajataustaisilla perheillä työttömyys oli nuorten kokemuksen mukaan yleisempää: toinen tai molemmat vanhemmat olivat olleet työttöminä 40 prosentilla maahanmuuttajataustaisten ja 27 prosentilla suomalaistaustaisten nuorten perheistä.

1 Kansainvälisten parisuhteiden lapsia on suomalaistutkimuksissa kutsuttu myös 2,5-sukupolveksi, monikulttuuristen perheiden lapsiksi tai lapsiksi, joilla on mixed origin (toinen vanhempi on syntynyt Suomessa) (ks. esim. Kilpi-Jakonen 2011; Martikainen & al. 2013; Matikka & al. 2014).

Kyselyn toteuttaminen

Kentälle pääsyyn ja oppilaiden sitouttamiseen kiinnitettiin erityistä huomiota, ja tutkijat kävivät useita kertoja kohdekouluissa tutustumassa oppilaisiin ja koulujen käytäntöihin. Opettajien kanssa sovittiin soveltuvat ajankohdat kyselylomakkeiden täyttämiseen sähköisesti tai paperilomakkeelle tutkijoiden valvonnassa sekä täydentäviin haastatteluihin (n = 112). Aineistoa kerättiin laajemmin seurantatutkimuksen tarpeisiin, ja tässä yhteydessä raportoidaan pelkästään kyselylomakkeen koulutusvalintoihin liittyvät tulokset.

Tavoiteorientaatiomittareilla tarkastellaan lyhyesti kuvattuna opiskeluun, oppimiseen ja suoriutuksiin liittyviä tavoitteita (ks. esim. Niemivirta 2002; Niemivirta & al. 2013; Vainikainen 2014; Hautamäki & al. 2000). Mittarit ovat *oppimisorientaatio*, jolla viitataan esimerkiksi uuden oppimisen ja kehittymisen tavoitteisiin, kuten ”Uusiin asioiden oppiminen on tärkein tavoitteeni koulussa” (3 osiota, $\alpha = 0,83$), työ määrän minimoimiseen tähtäävä *välttämisorientaatio*, esimerkiksi ”Yritän selvittää koulutehtävistä mahdollisimman vähällä työllä” ($\alpha = 0,78$) ja pyrkimyksiä saavuttaa hyviä tuloksia kuvaava *saavutusorientaatio*, kuten esimerkiksi ”Minulle tärkeintä on saada hyviä arvosanoja” (3 osiota, $\alpha = 0,78$). Vastausvaihtoehdot olivat ”En ole lainkaan samaa mieltä”, ”En ole samaa mieltä”, ”Olen samaa mieltä” ja ”Olen täysin samaa mieltä” sekä ”En osaa sanoa”, jota koskevat vastaukset käsiteltiin puuttuvina tietoina.

Koulunkäyntivaikeuksia arvioidaan seitsemän eri osa-alueen (esimerkiksi kokeista suoriutumisen, opettajan ja oppilaiden kanssa toimeen tulemisen sekä tehtävistä suoriutumisen) summamuuttujalla ($\alpha = 0,92$). Vastausvaihtoehdot olivat ”Ei lainkaan”, ”Vähän”, ”Paljon” ja ”Erittäin paljon” sekä ”En osaa sanoa”, jota koskevat vastaukset käsiteltiin puuttuvina tietoina. Kysymykset seurailevat Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen Kouluterveyskyselyn kysymysmuotoiluja, mikä mahdollistaa tulosten rinnastamisen laajempaan tutkimusjoukkoon. Koulumyönteisyyttä kysyttiin muun muassa WHO:n käyttämällä kysymyksellä, mitä nuori pitää koulunkäynnistä (Currie & al. 2012). Vastausvaihtoehdot olivat ”En lainkaan”, ”Vähän”, ”Paljon” ja ”Hyvin paljon”.

Toisen asteen valintaan liittyviä odotuksia kysyttiin väittämällä siitä, kuinka varmasti nuoret olivat hakeutumassa esimerkiksi lukioon tai ”kymppi luokalle”. Varsinaisia valintaodotuksia selvitet-

tiin avovastauksilla, jotka luokittelimme lukio- ja ammattikouluvalintaryhmiin sekä ryhmään, joka ei vielä tiennyt hakutoivettaan tai jätti vastauksen avoimeksi. Lisäksi nuorta pyydettiin arvioimaan sosiaalisen ympäristön (mm. opettajat ja kaverit) vaikutusta toisen asteen valintaan.

Taustamuuttujina käytetään *sukupuolta*, *vanhempien* ja *lasten syntymämaata* (maahanmuuttajaluokitus ks. edellä), *vanhempien työttömyyttä* ja *vanhempien koulutusastetta* koskevia tietoja. Vanhempien koulutusastetta koskeva muuttuja on luokiteltu avovastauksista vanhempien suorittamista koulutuksista määrittämällä ylempi ilmoitettu aste perheen vanhempien koulutusasteeksi. Koulutustiedon puuttuessa koulutusaste on luokiteltu nuoren ilmoittamasta vanhempien ammatista hyödyntämällä Tilastokeskuksen ammatiluokitusta (Tilastokeskus 2016c). Koulutusaste kuvaa siten karkealla kolmiluokituksella perheen korkeinta (nuoren ilmoittamaa) koulutusastetta.

Analyysimenetelmät

Summamuuttujien reliabiliteettia arvioidaan Cronbachin alfan avulla. Maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisten nuorten sekä erikseen näiden ryhmien tyttöjen ja poikien välisiä eroja analysoidaan ristiintaulukointien (χ^2 -testi), t-testien ja varianssianalyysien avulla (joidenkin ryhmien erisuuruisten varianssin perusteella tulokset analysoidiin myös Kruskal-Wallis menetelmällä). Lopuksi kuvataan toisen asteen kouluvalintaodosten taustatekijöitä logistisella regressioanalyysillä. Logistinen regressioanalyysi mahdollistaa ennakoitua lukiovalintaa ja ammattikouluvalintaa selittävien tekijöiden tarkastelun. Analyysiin nuoret luokiteltiin lukiovalitsijoihin ($n = 240$) ja ammattikouluvalitsijoihin ($n = 115$). Avovastaukseen vastaamatta jättäneet ja ”en tiedä” vastaukset luokiteltiin puuttuviksi tiedoiksi ($n = 86$). Koulunkäyntimuuttujat (tavoiteorientaatiot, koulunkäyntivaikeudet ja koulumyönteisyys) ovat mallissa jatkuvina muuttujina ja taustamuuttujat (sukupuoli, vanhempien koulutusaste, vanhempien työttömyys ja maahanmuuttajuustieto) luokiteltuina muuttujia. Näissä yksi ryhmä on muuttujan vertailuryhmä. Vertailuryhmän yli yhden saamat vetosuhteiden arvot (OR, *odds ratio*) viittaavat suurempaan todennäköisyyteen kuulua lukiovalitsijoihin ja alle yhden saamat arvot pienempään todennäköisyyteen. Analyysit tehtiin kai-

kille kysymykseen vastanneille sekä erikseen suomalais- ja maahanmuuttajataustaisille. Kaikkien analyysien merkitsevyytasot esitetään tasoilla $p \leq 0,001 = ***$, $p \leq 0,01 = **$, $p \leq 0,05 = *$.

Tulokset

Maahanmuuttajataustaisten nuorten koulunkäyntivaikeudet ja myönteiset asenteet

Yleisesti otoksen nuoret eivät suhtaudu koulunkäyntiin erityisen myönteisesti (ka 2,6 vastausvaihtoehtoilla 1 = en pidä lainkaan koulunkäynnistä, 4 = pidän koulunkäynnistä hyvin paljon). Maahanmuuttajataustaisia nuoria yhdistää kuitenkin myönteisempi suhtautuminen koulunkäyntiin, ja erityisesti maahanmuuttajataustaiset pojat ovat koulumyönteisiä (ka 2,9).

Maahanmuuttajataustaiset nuoret raportoivat kuitenkin koulunkäyntivaikeuksia suomalaistaustaisia enemmän kaikilla kysytyillä ulottuvuuksilla (opetuksen seuraamisessa, ryhmätyöskentelyssä, kirjoittamista ja lukemista vaativissa tehtävissä sekä koulukavereiden ja opettajien kanssa toimeen tulemisessa). Koulunkäyntivaikeuksia raportoivat erityisesti maahanmuuttajataustaiset pojat, jotka toisaalta pitivät koulunkäynnistä eniten. Taulukko 1 kuvastaakin eräänlaista maahanmuuttajataustaisten nuorten paradoksia: maahanmuuttajataustaisilla nuorilla on keskimääräistä myönteisempi asenne koulunkäyntiin, vaikka he kokevat koulunkäynnin vaikeaksi.

Taulukko 1 kuvaa myös tavoiteorientaatioiden vaihtelua ryhmien välillä. Maahanmuuttajataustaisten nuorten keskuudessa erityisesti oppimisorientaatio oli yleisempää kuin suomalaistaustaisilla nuorilla. Oppimisorientaatio tarkoittaa taipumusta suuntautua opiskelussa uuden tiedon oppimiseen. Tämä orientaatio oli yleisintä maahanmuuttajataustaisilla pojilla. Myös saavutusorientaatio (suuntautuminen hyvien arvosanojen saavuttamiseen) oli maahanmuuttajataustaisilla nuorilla hieman yleisempää. Koulunkäynnin välttämisorientaatio oli lähes yhtä yleistä kaikkien nuorten keskuudessa, mutta kaikkiaan yleisintä suomalaistaustaisilla pojilla.

Toisen asteen valinnat

Nuorten peruskoulun jälkeiset suunnitelmat olivat hyvin samanlaiset (taulukko 2). Mielipidävättämällä kysyttynä suurin osa arveli varmasti hakeutuvansa lukioon, ja likimain puolet nuoris-

Taulukko 1. Koulunkäyntiasenteet, -vaikeudet ja -orientaatiot (n = 441) suomalais- ja maahanmuuttajataustaisilla tytöillä ja pojilla (ka, kh, varianssianalyysi ja t-testi)

		Suomalaistaustaiset		Maahanmuuttajataustaiset		Suomalais- taustaiset n = 270–280	Maahan- muuttaja- taustaiset n = 154–160	Kaikki n = 424–438
		Tytöt n = 143–145	Pojat n = 127–135	Tytöt n = 82–84	Pojat n = 72–76			
Koulumyönteisyys	Ka	2,46	2,45	2,81	2,89	2,45	2,85	2,59
	Kh	0,68	0,70	0,69	0,87	0,69	0,78	0,74
	F(3,436)=10,16, p≤0,001, η²=0,066					t(435)=−5,48, p≤0,001		
Koulunkäyntivaikeudet	Ka	1,48	1,58	1,66	2,04	1,52	1,84	1,64
	Kh	0,56	0,65	0,72	0,91	0,61	0,83	0,71
	¹F(3,437)=11,72; p≤0,001, η²=0,075					t(257)=−4,22, p≤0,001		
Välttämisorientaatio	Ka	2,23	2,58	2,15	2,39	2,40	2,26	2,35
	Kh	0,61	0,64	0,55	0,62	0,65	0,59	0,63
	F(3,429)=11,28, p≤0,001, η²=0,074					t(428)=2,15, p≤0,05		
Saavutensorientaatio	Ka	3,36	3,30	3,54	3,53	3,33	3,54	3,41
	Kh	0,49	0,50	0,47	0,44	0,50	0,45	0,49
	F(3,431)=6,37, p≤0,001, η²=0,043					t(430)=−4,24, p≤0,001		
Oppimisorientaatio	Ka	2,97	2,97	3,19	3,40	2,97	3,29	3,08
	Kh	0,49	0,55	0,51	0,46	0,51	0,50	0,53
	F(3,423)=14,96, p≤0,001, η²=0,097					t(422)=−6,16, p≤0,001		

¹ Kruskal-Wallis p≤0,001

ta harkitsi myös ammattikouluvalintaa. Maahanmuuttajataustaiset nuoret olivat hieman harvemmin hakeutumassa lukioon. Tyttöjen ja poikien tarkastelu tarkensi tätä kuvaa: sekä maahanmuuttajataustaiset että suomalaistaustaiset tytöt pitivät lukio-opintoja todennäköisimpänä. Maahanmuuttajataustaisten nuorten peruskoulun jälkeiset odotukset näyttivät suomalaistaustaisia voimakkaammin sukupuolittuneilta: tytöistä 63 prosenttia oli hakemassa varmasti lukioon ja pojista 47 prosenttia. Joka neljäs maahanmuuttajataustainen poika arveli varmasti hakevansa töitä peruskoulun jälkeen. Mielipideväittämät eivät sulkeneet toisiansa ulos eli useat työhön hakeutuvat olivat myös hakemassa ammattikouluun tai lukioon.

Toisen asteen valintoja tiedusteltiin myös avovastauksella, jossa kysyttiin yhteishakutoivetta. Nämä vastaukset luokiteltiin ammatillisiin oppilaitoksiin (ammattikouluodotus) ja lukioihin (lukio-odotus). Maahanmuuttotautaan mukaisesti näissä ryhmissä ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja, mutta maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisten tyttöjen ja poikien ryhmien välillä erot olivat tilastollisesti merkitseviä siten, että maahanmuuttajataustaiset pojat mainitsivat useammin

ammattikouluvaihtoehtoja (32 %) kuin maahanmuuttajataustaiset tytöt (21 %), suomalaistaustaiset pojat (26 %) ja suomalaistaustaiset tytöt (26 %), $\chi^2(6)=19,79$, $p<0,01$. Lukioihin oli vastavasti useimmin suuntaamassa suomalaistaustaiset (63 %) ja maahanmuuttajataustaiset (60 %) tytöt verrattuna suomalaistaustaisiin (51 %) ja maahanmuuttajataustaisiin (38 %) poikiin.

Toisen asteen valintaodotuksia tarkastellaan logistisen regressioanalyysin tulosten avulla taulukossa 3 kahdessa vaiheessa (koulunkäyntimuutajat ja taustatekijät) ja kolmessa eri analyysissä (kaikki nuoret yhdessä sekä suomalaistaustaiset ja maahanmuuttajataustaiset nuoret erikseen). Ensimmäisessä vaiheessa tarkastellaan tavoiteorientaatioiden, koulunkäyntivaikeuksien ja koulumyönteisyyden yhteyksiä lukiovalintaan. Vertailuryhmänä oli ammattikoulun valinneet. Kaikkien nuorten osalta erityisesti välttämisorientoituneimmat nuoret välttivät myös lukiovalintaa ja suuntasivat todennäköisemmin ammattikouluun. Yhteys oli samanlainen suomalais- ja maahanmuuttajataustaisissa ryhmissä. Yleisesti saavutensorientoituneisuus ja koulumyönteisyys vaikuttivat ohjaavan lukiovalintaan, kun taas oppimisorientoituneisuus

Taulukko 2. Nuorten 9. luokan jälkeiset suunnitelmat ja ammattitoiveet (%), n = 441

	En todellakaan	En usko	Ehkä	Varmasti	En osaa sanoa	Yhteensä (n)	
Haen lukioon 9. luokan jälkeen							
Suomalaistaustainen tyttö	15,6	6,4	9,9	68,1	0	100	141
Suomalaistaustainen poika	18,6	12,4	7	58,1	3,9	100	129
Maahanmuuttajataustainen tyttö	10,7	6,7	18,7	62,7	1,3	100	75
Maahanmuuttajataustainen poika	14,3	15,7	20	47,1	2,9	100	70
$\chi^2(12) = 26,54, p = 0,009$							
Suomalaistaustainen	17	9,3	8,5	63,3	1,9	100	270
Maahanmuuttajataustainen	12,4	11	19,3	55,2	2,1	100	145
$\chi^2(4) = 11,61, p = 0,020$							
Haen ammattikouluun 9. luokan jälkeen							
Suomalaistaustainen tyttö	34,6	23,3	10,5	30,1	1,5	100	133
Suomalaistaustainen poika	27,9	26,4	9,3	33,3	3,1	100	129
Maahanmuuttajataustainen tyttö	31,9	23,2	11,6	31,9	1,4	100	69
Maahanmuuttajataustainen poika	28,8	9,1	13,6	48,5	0	100	66
$\chi^2(12) = 15,41, p > 0,05$							
Suomalaistaustainen	31,3	24,8	9,9	31,7	2,3	100	262
Maahanmuuttajataustainen	30,4	16,3	12,6	40	0,7	100	135
$\chi^2(4) = 6,56, p > 0,05$							
Etsin työpaikan 9. luokan jälkeen							
Suomalaistaustainen tyttö	48,0	26,0	14,2	7,9	3,9	100	127
Suomalaistaustainen poika	50,4	28,9	9,9	6,6	4,1	100	121
Maahanmuuttajataustainen tyttö	50,8	19,7	23	3,3	3,3	100	61
Maahanmuuttajataustainen poika	34,4	19,7	19,7	26,2	0	100	61
$\chi^2(12) = 33,01; p = 0,001$							
Suomalaistaustainen	49,2	27,4	12,1	7,3	4	100	248
Maahanmuuttajataustainen	42,6	19,7	21,3	14,8	1,6	100	122
$\chi^2(4) = 13,48 p = 0,009$							

ja koulunkäyntivaikeudet vähensivät todennäköisyyttä hakea lukioon.

Suomalaistaustaisissa ja maahanmuuttajataustaisissa nuorissa näiden koulunkäyntitehtävien yhteydet olivat kuitenkin myös erilaisia. Suomalaistaustaisia nuoria yhdisti lukiovalinnan selityminen saavutusorientoituneisuudella, koulumyönteisyydellä ja vähäisillä kokemuksilla koulunkäyntivaikeuksista. Nämä yhteydet eivät sen sijaan ensimmäisessä vaiheessa tulleet esiin maahanmuuttajataustaisilla nuorilla, vaan he olivat suun-

taamassa lukioon yhtä todennäköisesti riippumatta koulumyönteisestä asenteesta tai koetuista koulunkäyntivaikeuksista.

Taustatehtävien osalta maahanmuuttajataustaisuus ei tuonut esiin eroja toisen asteen valintaodotuksissa. Selittäväksi tekijäksi kokeiltiin myös maahanmuuttosukupolvisuutta (3 luokkaa), nuoren arviota kielitaidostaan sekä erilaisia luokituksia lähtömaasta. Näillä ei kuitenkaan ollut tässä aineistossa selitysosuutta. Myöskään sukupuolen mukaisia eroja ei tullut esiin, kun tavoit-

teorientaatiot, asenteet ja koulunkäyntivaikeudet oli huomioitu.

Analyyysi vahvisti aiempien tutkimusten havain-
toja maahanmuuttaja- ja suomalaistaustaisten
nuorten pääpiirteissään yhtäläisestä hakeutumi-
sesta lukioon ja ammattikouluun, jos heidän per-

hetaustansa otetaan huomioon. Lukiovalintaa en-
nakoi erityisesti vanhempien korkea koulutusaste:
lukioon olivat hakeutumassa useimmin ylempiä
korkeakoulututkintoja suorittaneiden perheiden
nuoret. Tämä yhteys oli samanlainen suomalais-
ja maahanmuuttajataustaisilla nuorilla, joskin jäl-

*Taulukko 3. Logistinen regressioanalyysi suunnitellulle lukiovalinnalle verrattuna ammattikouluvalin-
taa suunnitteleviin, kaikki nuoret, suomalaistaustaiset ja maahanmuuttajataustaiset (odds ratio -ker-
toimet ja 95 prosentin luottamusvälit)¹*

	Kaikki (n= 355)		Suomalaistaustaiset (n = 234)		Maahanmuuttaja- taustaiset (n = 121)	
	Koulun- käyntimit- tarit (A)	(A) + Taus- tatekijät (B)	(A)	(A) + (B)	(A)	(A) + (B)
Välttämisorientaatio	0,37 *** (0,23-0,59)	0,29 *** (0,14-0,60)	0,30 *** (0,16-0,56)	0,22 *** (0,09-0,54)	0,42 * (0,19-0,92)	0,54 (0,11-2,64)
Oppimisorientaatio	0,47 ** (0,26-0,85)	0,34* (0,13-0,89)	0,31 ** (0,13-0,71)	0,17 ** (0,05-0,62)	0,79 (0,32-1,97)	0,77 (0,16-3,61)
Saavutusorientaatio	2,15 ** (1,19-3,86)	2,98 * (1,24-7,14)	3,40 ** (1,54-7,51)	3,42 * (1,07-10,91)	1,19 (0,44-3,21)	4,17 (0,72-24,22)
Koulumyönteisyys	1,47 (0,99-2,18)	1,12 (0,58-2,14)	2,24 ** (1,25-4,01)	1,54 (0,62-3,83)	0,99 (0,55-1,78)	0,57 (0,18-1,78)
Koulunkäyntivaikeudet	0,61 ** (0,44-0,86)	0,56 * (0,31-0,99)	0,42 ** (0,25-0,72)	0,32 ** (0,14-0,71)	0,96 (0,59-1,57)	1,28 (0,48-3,39)
Sukupuoli						
Tyttö		0,75 (0,33-1,73)		0,69 (0,25-1,95)		1,44 (0,27-7,69)
Poika		Ref.		Ref.		Ref.
Vanhempien koulutus						
Ylin korkea-aste		12,02 *** (4,23-34,20)		10,84 *** (2,87-40,96)		14,21 ** (1,68-120,36)
Ammattikorkeakoulu		1,68 (0,67-4,17)		1,49 (0,17-39,03)		1,32 (0,17-10,20)
Korkeintaan toinen aste		Ref.		Ref.		Ref.
Vanhempien työttömyys						
En tiedä		2,58 (0,49-13,65)		2,56 (0,17-39,03)		1,03 (0,10-10,88)
Toinen tai molemmat		0,5 (0,22-1,13)		0,71 (0,25-2,01)		0,18 * (0,03-0,96)
Ei kumpikaan		Ref.		Ref.		Ref.
Maahanmuuttotaustaisuus						
Suomalaistaustainen		1,34 (0,55-3,27)				
Maahanmuuttotaustainen		Ref.				

¹ * ≤0,05; **≤0,01; ***≤0,001

kimmäisen ryhmän korkeakoulutettujen perheiden nuoret erosivat odds ratio -kertoimiltaan matlommasta koulutusryhmästä suomalaistaustaisia nuoria voimakkaammin. Maahanmuuttajataustaisten nuorten lukiovalinta oli myös epätodennäköisempi, jos perheessä oli ollut työttömyyttä kyselyä edeltävänä vuotena.

Toisen asteen valintaan vaikuttaneita tekijöitä tutkittiin myös pyytämällä nuoria arvioimaan sosiaalisen ympäristönsä (ystävät, perhe, suku, opettajat ja opinto-ohjaajat) vaikutusta valintapäätökseensä (liitetaulukko 1, ks. www.julkari.fi). Useimmin nuoret olivat kuunnelleet valinnoissaan vanhempia ja opinto-ohjaajia. Maahanmuuttajataustaiset nuoret arvioivat kaikilta muilta osin lukuun ottamatta kavereiden vaikutusta sosiaalisen ympäristönsä vaikutuksen voimakkaammaksi. Erotuksena suomalaistaustaisiin nuoriin maahanmuuttajataustaisia nuoria yhdisti erityisesti vanhempien ja sisarusten suurempi vaikutus toisen asteen valintoihin. Maahanmuuttajataustaisten keskiarvo asteikolla ”ei lainkaan vaikutusta – erittäin paljon vaikutusta” oli näiden tekijöiden osalta 2,5 ja 1,9, kun vastaavat luvut olivat suomalaistaustaisten osalta 2,1 ja 1,5.

Pohdinta

Aikaisempi tutkimus osoittaa, että maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutuksellisiin siirtymiin kytkeytyy ”tuplariski”. Heillä on ensiksi suomalaistaustaisia nuoria suurempi riski jäädä koulutuksen ulkopuolelle jo siirtymävaiheessa, tämän lisäksi heidän pysymisensä toisen asteen koulutuksessa on haasteellista (esim. Kilpi-Jakonen 2011; Karppinen 2008). Maahanmuuttajataustaisiin nuoriin verrattuna suomalaistaustaiset selviytyvät yleisesti ottaen paremmin itse siirtymästä ja varsinaisen riskin aktualisoituu vasta toisen asteen koulutukseen kiinnittymisessä.

Tämän artikkelin fokuksessa oli maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutuksellisiin siirtymiin liittyvä ensimmäinen riski: toisen asteen valinta sekä valinnan taustalla vaikuttavat tekijät. Tarkastelimme valintoja lukion ja ammatillisen koulutuksen välillä ja analysoimme selittivätkö maahanmuuttajuus, sukupuoli, koulunkäyntivaikeudet, koulumyönteisyys, tavoiteorientaatio tai perheen sosioekonominen asema (vanhempien koulutusaste ja työttömyystilanne) toisen asteen valintoja.

Artikkelimme valotti toisen asteen siirtymää herkkänä vaiheena nuoren elämänsäkulussa. Näkökulmamme oli hyvin yleinen: luokittelimme kaikki aineistomme maahanmuuttajataustaiset nuoret yhteen kategoriaan, jotta voisimme tarkastella, löytyykö tästä ryhmästä yhdistäviä tekijöitä; olimme tietoisia siitä, että yhtä yhtenäistä maahanmuuttajien ryhmää ei todellisuudessa ole. Jatkamme nuorten koulutussiirtymien tutkimusta jatkossa biografisella otteella. Seuraamme ja haastattelemme nuoria kolme vuotta, ja näin saamme enemmän tietoa nuorten moniäänisyydestä ja koulutussiirtymien merkityksistä kuin tällä ensivaiheen määrällisellä aineistolla pystyimme tavoittamaan. Tutkimuksemme on harkinnanvaraisesti poimittu näyte kouluista, joissa on otannan näkökulmasta riittävästi maahanmuuttajataustaisia nuoria. Vertailemalla samanlaisissa koulukulttuureissa koulutusvalintoja tekeviä nuoria pyrimme artikkelissa tuomaan esiin suomalais- ja maahanmuuttajataustaisia tyttöjä ja poikia sekä heidän taustatekijöitään yhdistäviä piirteitä toisen asteen valinnassa.

Maahanmuuttajataustaisia nuoria yhdisti aineistossamme koulumyönteinen asenne ja koulunkäynnille suotuisat oppimis- ja saavutusorientaatiot. Erityisesti maahanmuuttajataustaiset pojat pitivät keskimäärin koulunkäynnistä paljon. Koulumyönteisyyden rinnalla maahanmuuttajataustaiset nuoret, ja useimmin pojat, raportoivat myös keskimääräistä runsaammista opiskeluvaikeuksista kaikilla kysytyillä alueilla, kuten lukemista sekä kirjoittamista vaativissa tehtävissä ja oppilaan ja opettajan vuorovaikutuksessa. Maahanmuuttajataustaiset nuoret olivat myös suomalaistaustaisempia harvemmin välttämisorientoituneita.

Nämä tulokset vahvistavat ja syventävät aiempia tutkimustuloksia maahanmuuttajalapsia ja -nuoria yhdistävästä eräänlaisesta paradoksesta, jossa yhdistyvät positiiviset kouluasenteet ja runsaamat koulunkäyntivaikeudet (Räsänen & Kivirauha 2011, 52–56; Malin & al. 2015, 87–89; Mätkä & al. 2014, 19). Asenteiden ja vaikeuksien välinen ristiriita tuottaa maahanmuuttajataustaiset nuorille erilaiset lähtökohdat tehdä toisen asteen koulutusvalintoja. Suomalaistaustaisilla nuorilla koulutusvalinnan, orientaatioiden ja koulunkäyntivaikeuksien välillä on myös yhteys, jota ei esiinny aineistomme maahanmuuttajataustaisilla nuorilla. Siinä missä runsaat koulunkäyntivaikeudet ja koulunkäynnin välttämisorientoituneisuus saavat suomalaistaustaiset nuoret useammin

hakeutumaan ammatillisiin opintoihin, maahanmuuttajataustaiset nuoret hakeutuvat näistä huolimatta usein myös lukio-opintoihin. Maahanmuuttajataustaisten nuorten koulutusvalinnat tahtuvat siten kokonaisuudessaan monimutkaisemmissa odotusten, kokemusten ja asenteiden yhdistelmissä.

Maahanmuuttajataustaisten nuorten jakama koulutusmyönteisyys voidaan myös nähdä voimavarana: heistä suuri osa oli jatkamassa lukioon erittäin myönteisin asentein ilman koettuja koulunkäyntivaikeuksia. Myönteinen suhtautuminen oppimiseen ja koulunkäyntiin myös yhtäältä yhdisti ammatillisesti suuntautuneita maahanmuuttajataustaisia poikia ja toisaalta erotti heidät suomalaistaustaisista pojista, joiden keskuudessa välttämisorientaatio ja koulunkäyntivaikeudet olivat yleisiä. Maahanmuuttajuus tai maahanmuuttosukupolvisuus eivät kuitenkaan selittäneet varsinaista toisen asteen valintaa, vaan valintaa lukion ja ammattikoulun välillä ennakoivat vanhempien koulutustaso ja työttömyys. Osin tulos voi selittyä pienellä ja valikoituneella otoksella, mutta vahvistaa toisaalta myös aiempia vastaavia tuloksia kouluvälinnoista ja koulupudokkuudesta (Kilpi-Jakonen 2011). Samoissa kouluissa kouluaan käyvät nuoret eivät aineistossamme tehneet valintojaan maahanmuuttajuuteen liittyvien perhetaustojen perusteella, vaan nuorten omien asenteiden, tavoiteorientaatioiden ja opiskeluvaikeuksien lisäksi valintaan vahvimmin vaikuttava tekijä on vanhempien koulutusaste. Vanhempien koulutustason yhteys koulu(tus)valintoihin ja koulutukseen sijoittumiseen on osoitettu lukuisissa tutkimuksissa (esim. Seppänen & al. 2015; Kivinen & al. 2012), ja se saa vahvistusta myös tästä tutkimuksesta. Suomalainen koulutusjärjestelmä ei ole pysynyt purkamaan koulutuksen periytyvyyteen vaikuttavaa koulutukseen valikoitumista ja toteuttamaan myöskään maahanmuuttajaperheille tasarvoisia koulutusmahdollisuuksia.

Analyyysien perusteella voimme myös osaltamme vahvistaa tulosta, jonka mukaan maahanmuuttajataustaisten nuorten perheen ja perhetaustan vaikutus toisen asteen valintaan on suomalaistaustaisia voimakkaampi (esim. Hyvärinen & Erola 2011) tai ainakin monipuolisempi. Maahanmuuttajataustaisilla nuorilla vanhempien matalan koulutustason lisäksi myös vanhempien työttömyys vähensi todennäköisyyttä suunnitella lukio-opintoja (ks. myös Kilpi-Jakonen 2011). He kokivat myös sosiaalisen ympäristönsä, kuten vanhempien ja sisarusten, vaikuttaneen valintaansa suomalaistaustaisia nuoria enemmän.

Kaikkineen tutkimukseen osallistuneet nuoret vaikuttivat olevan yhdeksännellä luokalla varsin yhtenäinen joukko. Esiin piirtyneet erot yhdistyivät parhaimmillaan vivahteiksi ja vihjeiksi niistä taustatekijöistä, jotka selittävät joidenkin maahanmuuttajanuorten vaikeaa kiinnittymistä koulutukseen ja työelämään. Siirtymiä koskevissa vaikeuksissa on varmasti osittain kyse perhetaustaan liittyvistä resursseista, mutta myös yksilöllisistä odotuksista ja valmiuksista. Kuten Hyvärinen ja Erola (2011) toteavat, maahanmuuttajataustaisten nuorten osuuden lisääntyminen koulutusjärjestelmän kaikilla asteilla asettaa mahdollisuuksien tasa-arvon ”stressitehtiin”. Tutkimamme maahanmuuttajanuoret ovat pääosin toisen sukupolven maahanmuuttajia, joiden on kansainvälisesti tutkittu olevan ensimmäistä ja myös kolmatta sukupolvea suotuisammassa asemassa koulukiinnittymisen suhteen (Hirschman 2001). Tämä ryhmä on säilyttänyt vielä luottamuksen koulutukseen, ja he kiinnittyvät maassa syntyneenä koulutukseen vanhempiaan paremmin. Varsinainen stressitehti seuraakin, jos maahanmuuttajataustaisia nuoria koskettava koulutususkon, korkealle asetettujen tavoitteiden ja saavutettujen tutkintojen välinen ristiriita pitkittyy eikä koulutusjärjestelmä ehdi tukemaan maahanmuuttajien opiskeluvaikeuksia riittävästi.

Saapunut 31.10.2015
Hyväksytty 16.6.2016

KIRJALLISUUS

- Ansala, Laura & Hämäläinen, Ulla & Sarvimäki, Matti: Integroitumista vai eriytymistä? Maahanmuuttajalapset ja -nuoret Suomessa. Kelan tutkimusosasto, työpapereita 56, 2014.
- Behtoui, Alireza & Olsson, Erik: The Performance of Early Age Migrants in Education and the Labour Market: a Comparison of Bosnia Herzegovinians, Chileans and Somalis in Sweden. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 40 (2014): 5, 778–795.
- Currie Candace & Zanotti, Cara, & Morgan, Antony & Currie, Dorothy & de Looze, Margaretha & Roberts, Chris & Samdal, Oddrun & Smith Otto R.F. & Barnekow, Vivian (toim.): Social Determinants of Health and Well-being among Young People. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) Study: International Report from the 2009/2010 Survey. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe. Health Policy for Children and Adolescents 6, 2012.
- Harju-Luukkainen, Heidi & Nissinen, Kari & Sulunen, Sari & Suni, Minna & Vettenranta, Jouni: Avaimet osaamiseen ja tulevaisuuteen. Selvitys maahanmuuttajataustaisten nuorten osaamisesta ja siihen liittyvistä taustatekijöistä PISA 2012 -tutkimuksessa. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, Kasvatustieteiden tutkimuslaitos, 2014.
- Hautamäki, Jarkko & Arinen, Pekka & Hautamäki, Airi & Ikonen-Varila, Merja & Kupiainen, Sirkku & Lindblom, Bettina & Niemivirta, Markku & Rantanen, Pekka & Ruuth, Mari & Scheinin, Patrik: Oppimaan oppiminen yläasteella. Helsinki: Opetushallitus. Oppimistulosten arviointi 7, 2000.
- Heckathorn, Douglas D.: Respondent-Driven Sampling: A New Approach to the Study of Hidden Populations. *Social Problems* 44 (1997): 2, 174–199.
- Heinz, Walter: Youth transition in an age of uncertainty. S. 3–13. Teoksessa Furlong, Andy (toim.): *Handbook of Youth and Adulthood. New Perspectives and agendas*. Oxon; NY: Routledge, 2009.
- Hirschman, Charles: The Educational Enrollment of Immigrant Youth: A Test of the Segmented-assimilation Hypothesis. *Demography* 38 (2001): 3, 317–336.
- Hyvärinen, Sauli & Erola, Jani: Perhetaustan vaikutus toisen polven maahanmuuttajien kouluttautumiseen Suomessa. Mahdollisuuksien tasa-arvo stressitessissä? *Yhteiskuntapolitiikka* 76 (2011): 5, 644–657.
- Jonsson, Jan O. & Rudolphi, Frida: Weak Performance – Strong Determination: School Achievement and Educational Choice among Children of Immigrants in Sweden. *European Sociological Review* 27 (2011): 4, 487–508.
- Järvinen, Tero & Jahnukainen, Markku: Koulutus, polarisaatio ja tasa-arvo: hyvä- ja huono-osaistuminen perus- ja keskiasteen koulutuksessa. S. 72–81. Teoksessa Autio, Minna & Eräranta, Kirsi & Myllyniemi, Sami (toim.): Nuoret ja polarisaatio. Nuorten elinolot vuosikirja. Nuorisotutkimusverkosto, Nuorisosiain neuvottelukunta & Stakes, 2008.
- Karppinen, Krister: Nuorten ongelmat koulutusvalinnoissa ja toiselle asteelle siirryttäessä. S. 122–139. Teoksessa Alatupa, Saija (toim.): *Koulu, syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma. Löytyykö huono-osaisuuden syy koulusta vai oppilaasta*. Helsinki: Sitra, 2007.
- Karppinen, Krister: Koulumenestys, koulutukseen valikoituminen, tutkinnon suorittaminen ja työelämään siirtyminen. S. 135–186. Teoksessa Kuusela, Jorma & Etelälahti, Aulikki & Hagman, Åke & Hievanen, Raisa & Karppinen, Krister & Nissilä, Leena & Rönneberg, Ulla & Siniharju, Marjatta: *Maahanmuuttajaoppilaat ja koulutus*. Tutkimus oppimistuloksista, koulutusvalinnoista ja työllistämisestä. Helsinki: Opetushallitus, 2008.
- Kilpi-Jakonen, Elina: Continuation to upper secondary education in Finland: Children of immigrants and the majority compared. *Acta Sociologica* 54 (2011): 1, 77–106.
- Kivinen, Osmo & Hedman, Juha & Kaipainen, Päivi: Koulutusmahdollisuuksien yhdenvertaisuus Suomessa. Eriarvoisuuden uudet ja vanhat muodot. *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2012): 5, 559–566.
- Malin, Maili & Kinnunen, Jaana M. & Rimpelä, Arja: Maahanmuuttajataustaisten oppilaiden elinolot, hyvinvointi ja koulumenestys. S. 69–92. Teoksessa Vainikainen, Mari-Pauliina & Rimpelä, Arja (toim.): *Nuorten kehitysympäristö muutoksessa. Peruskoulujen oppimistulokset ja oppilaiden hyvinvointi eriytyvällä Helsingin seudulla*. Helsingin yliopisto: Käyttätutkimustieteellinen tiedekunta. Opettajankoulutuslaitos Tutkimuksia 363, 2015.
- Martikainen, Tuomas & Saukkonen, Pasi & Säävälä, Minna (toim.): *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta*. Helsinki: Gaudeamus, 2013.
- Matikka, Anni & Luopa, Pauliina & Kivimäki, Hanne & Jokela, Jukka & Paananen, Reija: Maahanmuuttajataustaisten 8. ja 9.-luokkalaisten hyvinvointi. Kouluterveyskysely 2013. Raportteja 26/2013. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos, 2014.
- Niemivirta, Markku: Motivation and performance in context: The influence of goal orientations and instructional setting on situational appraisals and task performance. *Psychologia* 45 (2002): 4, 250–270.
- Niemivirta, Markku & Pulkka, Antti-Tuomas & Tapola, Anna & Tuominen-Soini, Heta: Tavoiteorientaatioprofiilit ja niiden yhteys tilannekohtaiseen motivaatioon ja päättelytehtävässä suoriutumiseen. *Kasvatus* 44 (2013): 5, 533–547.
- Räsänen, Meiju & Kivirauma, Joel: Oppilaana monikulttuurisessa koulussa. S. 35–95. Teoksessa Klemelä, Kirsi & Tuittu, Anne & Virta, Arja & Rinne, Risto (toim.): *Vieraina koulussa? Monikulttuurinen koulu oppilaiden, vanhempien, opettajien ja rehtoreiden kokemana*. Turun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja A:211, 2011.
- Seppänen, Piia & Kalalahti, Mira & Rinne, Risto & Simola, Hannu (toim.): *Lohkoutuva peruskoulu. Perheiden kouluvalinnat, yhteiskuntaluokat ja koulutuspolitiikka*. Jyväskylä: Suomen kasvatustieteelli-

- nen seura. Kasvatusalan tutkimuksia 68.
- Sinkkonen, Hanna-Maija & Aunio, Pirjo & Väliniemi Sirpa: Maahanmuuttajalasten koulunkäynti kolmen opettajan näkökulmasta. NMI-Bulletin 19 (2009): 4, 35–47.
- Teddle, Charles & Yu, Fen: Mixed Methods Sampling: A Typology With Examples. *Journal of Mixed Methods Research* 1(2007):1, 77–100.
- Tilastokeskus: Postinumeroalueittainen avoin tieto, Asukkaiden koulutusaste, 2013. Tilastokeskus, 2016a. http://pxnet2.stat.fi/PXWeb/pxweb/en/Postinumeroalueittainen_avoin_tieto/. (Luettu 24.3.2016).
- Tilastokeskus: Koulutuksen järjestäjät ja oppilaitokset, 2014. Tilastokeskus 2016b.
- Tilastokeskus: Ammattiluokitus 2010. Tilastokeskus, 2016c. <http://tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/ammatti/001-2010/index.html>. (Luettu 24.3.2016).
- Vainikainen, Mari-Pauliina: Finnish primary school pupils' performance in learning to learn assessments: A longitudinal perspective on educational equity. Helsinki: University of Helsinki. Department of Teacher Education. Research report 360, 2014.
- Valtiontalouden tarkastusvirasto: Maahanmuuttajaoppilaat ja perusopetuksen tuloksellisuus. Tuloksellisuustarkastuskertomus. Valtiontalouden tarkastusviraston tarkastuskertomukset 12/2015, 2015. http://www.vtv.fi/files/4801/12_2015_Maahanmuuttajaoppilaat_ja_perusopetuksen_tuloksellisuus.pdf. (Luettu 26.10.2015.)
- Walther, Andreas: Regimes of youth transitions. Choice, flexibility and security in young people's experiences across different European contexts. *Young, Nordic Journal of Youth Research*, 14 (2006): 2, 119–139.
- Walther, Andreas & Warth, Annegret & Ule, Mirjana & du Bois-Reymond, Manuela: "Me, my education and I": constellations of decision-making in young people's educational trajectories. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 28 (2015): 3, 349–371.

ENGLISH SUMMARY

Mira Kalalahri & Janne Varjo & Tuomas Zacheus & Joel Kivirauma & Marja-Liisa Mäkelä & Minna Saarinen & Markku Jahnukainen: The transition of immigrant-origin youths to upper secondary education (Maahanmuuttajataustaisten nuorten toisen asteen koulutusvalinnat)

Educational transitions can be challenging for immigrant-origin youths. Learning and language difficulties often result in failures in these transitions and in weak attachment to upper secondary education. This article compares pupils of immigrant origin (at least one parent born abroad, $n = 161$) with pupils of Finnish origin ($n = 280$) in their 9th and final year of compulsory schooling. Using quantitative methods, we analyse the intertwining of (i) upper secondary expectations, (ii) goal orientations, aspirations and difficulties in schooling, and (iii) family background factors (e.g. immigrant background and parental education level).

We found that immigrant-origin youths shared positive aspirations and were often learning and achievement oriented. At the same time, they reported multifaceted difficulties in their studies. Despite this seemingly contradictory relationship, the pupils' expectations and aspirations were quite similar: when

socio-economic factors, goal orientations and study difficulties were controlled for, immigrant origin did not explain the differences in post-compulsory plans. In effect, the logistic regression model revealed that especially the family educational level explained the choice between (academic) general upper secondary and vocational upper secondary education in largely the same way among both groups. Individual goal orientations and study difficulties influenced upper secondary choices only among Finnish-origin youths, whereas immigrant-origin youths more often reflected their choice with the wider social group (parents, siblings, relatives).

Based on these results we conclude that immigrant-origin youths make their educational choices in more complex and multifaceted combinations of individual orientations, aspirations and expectations, but also study difficulties when compared with Finnish-origin youths. This multifaceted mix of attitudes and experiences requires more holistic and individual recognition during the transition from comprehensive school to upper secondary education.

Keywords: educational transitions, educational attitudes, immigrant-origin youths.